

Dret al medi ambient

Presentació general del dret

El dret al medi ambient pretén protegir tres grans àmbits:

- El dret a viure en un medi ambient sa, equilibrat i segur;
- El dret individual i col·lectiu a gaudir de l'entorn i els béns comuns;
- El dret respecte als animals i al seu benestar.

Aquest dret hauria de ser un dret autònom sense que fos necessari al·legar altres drets directament relacionats, com ara el dret a la vida o a la salut.

1) El dret a viure en un medi ambient sa, equilibrat i segur

Presentació

El dret al medi ambient es considera un dret de tercera generació, relacionat amb la solidaritat i la defensa del sosteniment i la continuïtat de l'entorn per a les generacions futures. La societat és el subjecte d'aquest dret, sens perjudici de les accions que s'exerceixin a títol individual.

El dret a viure en un medi ambient sa, equilibrat i segur està interrelacionat amb altres drets fonamentals. Molts instruments internacionals i de la Unió Europea hi fan referència de manera indirecta (dret a l'habitatge, dret a la salut o la seguretat i higiene).

A més, la jurisprudència del Tribunal Europeu de Drets Humans (TEDH) ha contribuït en el reconeixement efectiu d'aquest dret vinculant-lo amb el dret respecte de la vida privada i familiar. Així, nombrosos tribunals interns han aplicat el criteri del TEDH per protegir el dret al medi ambient sa.

D'altra banda, també hi ha certes normes que hi fan referència, com ara el Protocol de Kyoto, la Carta de drets fonamentals de la Unió Europea, la Constitució o l'Estatut d'autonomia de Catalunya.

Hi ha determinats principis establerts per la Unió Europea que han d'inspirar la normativa ambiental i les actuacions de les administracions públiques: el principi de cautela i d'acció preventiva, el principi de correcció de la contaminació de la font, el principi de qui contamina paga i el principi de no-degradació.

En aquest àmbit, té una rellevància especial el dret a la informació ambiental, la participació pública i l'accés a la justícia regulat per la Llei 7/2006, d'acord amb la normativa de la Unió europea i el Conveni d'Aarhus.

Aquest dret es concreta en una doble exigència per als poders públics: el deure d'abstenir-se de fer mal al medi ambient i el deure de protegir-lo i preservar-lo. També cal recordar que la Constitució reconeix el dret a exigir

que les administracions actuïn per pal·liar els efectes de les possibles contaminacions de manera preventiva i exigir responsabilitats ambientals.

Les principals manifestacions d'aquest dret són: el dret a viure en un entorn no contaminat (sense contaminació acústica, atmosfèrica, odorífera, lumínica, etc.) i el dret a gaudir d'un subministrament d'aigua potable, suficient i saludable.

Pel que fa al dret a viure en un entorn sense contaminació acústica, aquest inclou el dret al descans en el propi domicili i a viure sense sorolls excessius i molèsties intolerables.

En el Congrés Mundial del Medi Ambient de 1972 es va considerar el soroll ambiental com a contaminant. Així, la normativa de la Unió Europea exigeix als estats que adoptin plans d'acció, d'acord amb els resultats obtinguts a partir de l'elaboració de mapes de soroll ambiental.

Catalunya va ser pionera a l'Estat a implementar una llei de protecció contra la contaminació acústica per garantir el benestar i la qualitat de vida dels ciutadans. Correspon als ajuntaments l'elaboració d'ordenances reguladores de la contaminació que s'han de conjugar amb les singularitats pròpies del municipi (activitats festives i culturals).

El dret a gaudir d'un aire sa i sense contaminació atmosfèrica ni odorífera es relaciona directament amb el dret a la salut. La contaminació atmosfèrica no només provoca l'escalfament global del planeta i altres fenòmens com la pluja àcida, sinó que també produeix afectacions respiratòries, circulatòries i nervioses a la salut de les persones.

En aquest sentit, les autoritats públiques fixen nivells mínims de protecció per reduir les diferents formes de contaminació. En aquest àmbit, resulta cabdal el respecte al dret d'accés a la informació i que les administracions facin una difusió proactiva de la informació.

A escala internacional, s'han adoptat nombrosos instruments en aquesta direcció. A escala de la Unió Europea, s'ha adoptat un paquet legislatiu d'energia i clima 2013-2020 que preveu incrementar l'ús de les energies renovables fins a un 20% del consum brut, reduir un 20% el consum d'energia primària per mitjà de l'eficiència energètica i reduir les emissions de gasos amb efecte hivernacle un 20% respecte del 1990.

Catalunya ha estat pionera en l'àmbit del canvi climàtic en aprovar la Llei 16/2017, que va ser objecte d'un recurs d'inconstitucionalitat del Govern espanyol i que ha suposat que encara avui els articles relatius a la fracturació hidràulica (*fracking*) estiguin suspesos.

Específicament sobre la contaminació odorífera, el TEDH ha considerat que percebre pudors al domicili també pot afectar el dret a la inviolabilitat del domicili.

En relació amb el dret a gaudir d'un entorn sense contaminació lumínica, aquesta es produeix a causa de la dispersió i reflexió de llum procedent de la il·luminació artificial. Aquest fenomen pertorba i altera el medi natural i dificulta la visió del cel, a més de provocar conseqüències perjudicials per a la biodiversitat i envair l'àmbit privat amb afectació del descans de les persones.

La normativa de la Unió Europea incideix sobre aquesta contaminació per mitjà de la regulació del disseny ecològic de làmpades i de l'eficiència energètica en instal·lacions d'enllumenat exterior. La Llei catalana 6/2011 i el reglament que la desplega recullen les condicions necessàries per cercar un equilibri entre la defensa i la conservació del medi i desenvolupament econòmic.

Finalment, pel que fa al dret a gaudir d'un subministrament d'aigua potable, suficient i saludable, cal considerar que l'aigua no és només un recurs, sinó un bé públic que cal preservar. L'aigua és un dels principals factors determinants de la salut, i aquest dret està regulat tant a escala internacional i europea com estatal i catalana.

Aquest dret implica que l'aigua no sigui insalubre ni contaminada i comprèn el dret al sanejament i la garantia de disponibilitat de l'aigua, d'acord amb el principi de sostenibilitat i les seves funcions ecològiques i socials.

L'estat actual de protecció a Catalunya

En l'àmbit de la informació ambiental i la participació pública, es detecta que, malgrat l'existència de normativa a aquest respecte, sovint les administracions no donen resposta a les peticions d'informació o, si ho fan, gairebé mai no respecten el termini previst d'un mes.

De la mateixa manera, la participació pública no aconsegueix ser tan real i efectiva com hauria de ser-ho en aquest àmbit. La complexitat tècnica dels projectes i l'excés de normativa aplicable són obstacles per a la participació en l'àmbit del medi ambient.

La regulació espanyola del dret d'accés a la justícia i a la tutela administrativa en assumptes ambientals és més restrictiva que la prevista en el Conveni d'Aarhus pel que fa als requisits que han de complir les entitats mediambientalistes per poder accedir als tribunals, més enllà de la possibilitat de veure's imposades les costes del procediment judicial.

Pel que fa al dret concret a viure en un entorn sa i no contaminat, les queixes més freqüents que es tramiten al Síndic de Greuges de Catalunya es relacionen amb la contaminació acústica i la contaminació atmosfèrica, amb una referència especial a la contaminació odorífera.

Concretament, en relació amb la contaminació acústica, continua havent-hi una excessiva permissivitat dels sorolls desproporcionats al carrer per part d'algunes administracions públiques (que autoritzen terrasses, activitats recreatives o festes i festivals musicals en emplaçaments poc adequats). Aquesta conducta menysté el dret a gaudir de la intimitat del domicili sobre la base d'un "interès general" mal entès.

La contaminació acústica gaudeix d'una certa tolerància social i administrativa, de manera que les administracions públiques no sempre hi destinen els recursos necessaris.

Encara avui hi ha municipis sense mapes de soroll aprovats i sense plans d'acció ni ordenances reguladores de la contaminació acústica.

Pel que fa a la contaminació atmosfèrica i odorífera, i malgrat la notable reducció de les emissions de molts contaminants, a les zones urbanes amb certa freqüència s'incompleixen els nivells permesos.

En aquest terreny, també es detecta una manca de recursos per fer controls acurats dels focus de contaminació, particularment a empreses.

També s'evidencia la dificultat d'accés a la informació facilitada per les administracions públiques, especialment per les emissions de les activitats més contaminants.

Específicament pel que fa a la contaminació odorífera, ni a l'Estat espanyol ni a Catalunya no hi ha cap normativa reguladora que tracti directament aquesta problemàtica, malgrat l'exhortació feta pel Parlament de Catalunya en la Resolució de 14 de desembre de 2016.

Pel que fa a la contaminació lumínica, tot i el marc jurídic català establert, les administracions han de respectar la disposició legal que indica que els enllumenats s'han de mantenir apagats en horari nocturn, quan no siguin necessaris. Cal conscienciar les administracions del perjudici ambiental que comporta mantenir edificis i equipaments il·luminats quan no se'n fa cap ús.

Ahora, les administracions han de prendre mesures per il·luminar millor només les zones concretes que es necessiten.

En relació amb el subministrament d'aigua potable, suficient i saludable, el Tribunal de Justícia de la Unió Europea ha condemnat l'Estat espanyol per haver incomplert la Directiva europea sobre el tractament d'aigües residuals, i les aglomeracions urbanes continuen incomplint aquesta normativa.

A més, cal que les administracions locals i les empreses concessionàries informin de manera proactiva, periòdica i detallada sobre els paràmetres que la normativa obliga a verificar en relació amb la qualitat de l'aigua subministrada.

Tot i la regulació existent, s'evidencia la contaminació de les aigües per un excés de nitrats provinents dels purins en una part del territori català.

Propostes de millora

1) Reforçar el caràcter didàctic, accessible i intel·ligible de la informació facilitada per les administracions en el tràmit d'informació pública.

2) En l'àmbit de la contaminació acústica:

2.1) Fer una bona diagnosi del territori de manera coordinada amb el planejament urbanístic per evitar molèsties produïdes per la proximitat d'habitatges a polígons industrials, explotacions ramaderes o zones d'oci.

2.2) Fomentar la sensibilitat de l'Administració davant els casos de contaminació acústica i dur a terme una actuació inspectora continuada i eficaç per detectar els focus problemàtics amb agilitat, sense centrar-se únicament en l'àmbit sancionador.

3) En l'àmbit de la contaminació atmosfèrica i odorífera:

3.1) Adoptar, els poders públics, un compromís per fomentar l'obtenció d'energia a través de recursos menys contaminants de l'aire.

3.2) Reduir la utilització de combustibles fòssils.

3.3) Fomentar l'ús de transport públic.

3.4) Fer un control efectiu de les emissions de gasos contaminants a les indústries.

3.5) Reciclar residus i evitar-ne la incineració.

4) En l'àmbit de la contaminació lumínica:

4.1) Garantir, les administracions, que els enllumenats es mantinguin apagats en horari nocturn quan no siguin necessaris.

4.2) Conscienciar les administracions del perjudici ambiental que comporta mantenir edificis i equipaments il·luminats quan no se'n fa cap ús.

5) Habilitar un espai específic en els webs de les administracions locals i empreses concessionàries que contingui tota la informació en relació amb la qualitat de l'aigua subministrada.

2) El dret individual i col·lectiu a gaudir de l'entorn i els béns comuns

Presentació

Aquest dret inclou el dret a gaudir d'un entorn ambiental segur per al desenvolupament de la persona i, alhora, el deure de conservar el medi ambient i l'obligació dels poders públics de vetllar per una utilització racional dels recursos naturals.

La protecció ambiental és un dels àmbits de més activitat jurídica internacional, i diversos instruments internacionals i europeus recullen aquest dret. Cal destacar l'Agenda 2030, aprovada per l'Assemblea General, de les Nacions Unides, que pretén establir un marc consensuat per afrontar els reptes globals de la humanitat.

La Carta de drets fonamentals de la Unió Europea assenyala que les seves polítiques han d'integrar i garantir el principi del desenvolupament sostenible, un alt nivell de protecció del medi ambient i la millora de la seva qualitat.

La Constitució espanyola exigeix que els poders públics limitin l'abast de la lliure disposició dels recursos naturals, tant per part d'agents públics com privats.

L'Estatut d'autonomia de Catalunya estableix el dret a gaudir dels recursos naturals i del paisatge i el deure de fer-ne un ús responsable, i també de col·laborar en la conservació del patrimoni natural. Igualment, l'Estatut preveu el dret a viure en un medi equilibrat, sostenible i respectuós amb la salut.

A més, l'Estatut determina que els poders públics han de promoure polítiques basades en el desenvolupament sostenible i la solidaritat col·lectiva i intergeneracional. En aquest sentit, s'estableixen un seguit de principis rectors en matèria mediambiental que han d'orientar les polítiques públiques.

La intervenció administrativa reflecteix els principis bàsics del dret ambiental establerts en l'àmbit de la Unió Europea que obliguen els poders públics a donar prioritat i eficàcia a l'opció més prudent i cautelosa i, alhora, la menys perjudicial per al medi ambient.

També hi ha diverses normes específiques en l'àmbit de la prevenció, el control de la contaminació i l'avaluació ambiental o en matèria de la protecció de la biodiversitat. La legislació catalana en matèria d'espais naturals va ser pionera i va establir el que avui es coneix com a sistema d'espais naturals protegits i la xarxa d'informació i seguiment de la biodiversitat.

El dret penal també preveu diversos delictes ecològics.

L'estat actual de protecció a Catalunya

▪ Polítiques i accions positives

El Parlament de Catalunya i la Llei d'urbanisme catalana defineixen i precisen la noció de *desenvolupament urbanístic sostenible*, i s'exigeix que l'exercici de les competències urbanístiques garanteixi aquesta noció.

La Llei catalana 8/2005, de protecció, gestió i ordenació del paisatge, ha creat diversos instruments que permeten preservar els valors del paisatge: catàlegs i directrius del paisatge, cartes del paisatge, l'Observatori del Paisatge i el Fons de protecció, gestió i ordenació del paisatge.

▪ Mancances i defectes detectats

Malgrat la crisi, les administracions han continuat aprovant, amb més o menys intensitat, projectes amb incidència ambiental, paisatgística i urbanística, i previsiblement la tendència urbanitzadora continuarà a l'alça.

En l'avaluació estratègica i ambiental de plans i programes no es pren en consideració la possibilitat de no intervenir com la millor opció (alternativa zero).

L'acord administratiu que adopti un pla, programa o projecte amb efectes significatius sobre el medi ambient ha d'analitzar en profunditat els objectius de conservació establerts, i només se'n pot establir l'autorització ambiental quan es tingui la certesa que l'activitat no produirà efectes perjudicials per a la integritat del lloc.

També es constata, malgrat la seva previsió normativa, una cultura de participació ciutadana poc arrelada en l'àmbit de l'urbanisme i la planificació territorial, i la prevalença dels interessos privats per sobre de l'interès general.

La mobilització ciutadana evidencia la necessitat que l'ordenació supramunicipal es faci en coherència amb les demandes ciutadanes, per mitjà d'una participació real i eficaç en l'ordenació territorial.

Finalment, la planificació i la gestió de l'entorn natural no han estat a l'alçada dels valors ambientals, i han fet prevaler altres polítiques per sobre de les de medi natural. Els dèficits normatius i administratius en la planificació i la gestió han comportant la proliferació de conflictes ambientals.

Propostes de millora

- 1) Urbanitzar únicament el sòl necessari per satisfer les necessitats que es justifiquin. Raons econòmiques no poden justificar el desenvolupament urbanístic o el finançament d'infraestructures.
- 2) Garantir la sostenibilitat del medi ambient per mitjà de:
  - 2.1) Promoure l'ús sostenible del territori i dels recursos en el desenvolupament urbanístic.
  - 2.2) Protegir els ecosistemes i la diversitat biològica.
  - 2.3) Incentivar l'adopció d'estils de vida saludables en harmonia amb la natura per mitigar el canvi climàtic.
- 3) Ponderar el valor ambiental del sòl rural com a recurs natural escàs i no renovable.
- 4) Garantir la preservació i la sostenibilitat del territori en els projectes urbanístics i mediambientals, i reivindicar la valoració de l'alternativa zero com una manera d'assegurar la conservació del patrimoni comú davant d'actuacions injustificades.
- 5) Garantir l'evolució harmònica en matèria de paisatge en l'actuació dels poders públics d'acord amb la utilització racional del territori, el desenvolupament urbanístic sostenible i la funcionalitat dels ecosistemes. A més, cal analitzar els nous planejaments i compensar les irregularitats existents a tot Catalunya.
- 6) Protegir el territori com a bé comú també de les generacions futures.
- 7) Tenir en consideració, abans de la tramitació del planejament urbanístic general, les opinions i els criteris de les persones especialment afectades a qui s'hauria d'explicar el projecte.
- 8) Aprovar urgentment una nova llei de territori que sigui un marc integral en matèria d'ordenació del territori, urbanisme i paisatge, i que inclogui el criteri d'equitat geogràfica per resoldre els desequilibris territorials existents.

3) El dret al respecte als animals i al seu benestar

Presentació

L'any 1978 la Lliga Internacional dels Drets de l'Animal va proclamar la Declaració de drets universals dels animals que posteriorment va ser aprovada per les Nacions Unides i la UNESCO.

Tot animal té dret al respecte i els seus drets s'han de defensar per llei. A Catalunya, entre altra normativa, cal fer menció de la Llei de protecció dels animals. A més, la majoria de municipis disposen d'una ordenança de tinença i protecció dels animals.

En paral·lel, s'han desenvolupat moltes normes amb relació a la protecció dels animals en les explotacions ramaderes, i a la seva protecció i benestar durant el transport.

L'estat actual de protecció a Catalunya

La principal problemàtica es constata en les dificultats que de vegades pateixen els ens locals i supramunicipals per aplicar i fer complir la normativa vigent de protecció dels animals, fet que afavoreix les infraccions.

Les dificultats es deuen als recursos econòmics d'aquestes administracions que, tot i destinar partides pressupostàries per donar compliment a aquest dret, són insuficients.

A banda d'aquesta escassetat, també és necessari un canvi de mentalitat de les administracions locals. Han de ser conscients de la importància d'abordar totes les accions que afecten els drets dels animals que, malgrat ser de compliment obligat, sovint es consideren problemes residuals.

Els municipis també es troben en una situació de saturació dels centres d'acollida d'animals que no permet garantir unes bones condicions de benestar i higiene, i que tenen conseqüències negatives sobre la seva salut psíquica.

Sense la dotació econòmica suficient, el món local considera que no pot assumir la tasca encomanada per la normativa.

Propostes de millora

1) Buscar solucions adequades i eficaces a la situació de saturació dels centres d'acollida d'animals que pateixen molts municipis.